

УДК 343.352

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.50>

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

*Шершак-Гукова А.М.,**Група А-14/Ю**Аспірантка кафедри КПДС ННІ права**Сумського державного університету**<https://orcid.org/0000-0002-2647-1594>*

Шершак-Гукова А.М. Соціальна обумовленість криміналізації прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Протягом тривалого часу корупція залишається однією з найбільших та найактуальніших проблем України та є темою для постійних дебатів та дискусій, як для української, так і для міжнародної спільноти.

Хабарництво, або ж викладене в новій редакції поняття «неправомірної вигоди» можна беззаперечно віднести до найдавніших різновидів корупції, підставами походження яких є, традиції дарування матеріальних благ, які мають на меті заохочення до виконання дії або бездіяльності, надання послуги певного виду або відмови у наданні такої послуги, які сформувалися в найдавніші часи.

Для окреслення основних напрямів подолання корупції, наша держава ратифікувала низку міжнародно-правових актів та одержала рекомендації міжнародних організацій (Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР та ін.). Основною новелою у вищевказаній заміні понять, стала диференціація кримінальної відповідальності за спеціальним суб'єктом, а також встановлення кримінальної відповідальності не лише за одержання особою неправомірної вигоди, а й за прийняття її пропозиції чи обіцянки, які визнаються закінченими вже на початок виконання суспільно небезпечно-го діяння.

Ситуація зі сприйняттям корупції в Україні значно погіршилася. У відповідності до відомостей оприлюднених «Індексом сприйняття корупції» за 2021 рік (Corruption Perceptions Index - CPI), Україна за рік погіршила свій показник з 33 до 32 балів. Індекс є оцінкою від 0 (дуже високий рівень корупції) до 100 (вкрай низький рівень корупції). Його щороку оприлюднює міжнародна антикорупційна організація Transparency International (TI).

Таким чином, Україна посіла в рейтингу за 2021 рік - 122 місце, яке розділила з африканською Есватіні (Свазіленд). Слід зазначити, що минулого року наша держава посідала 117 місце

в рейтингу, в якому представлені 180 країн. [1].

Ст. 368 чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України), на момент його ухвалення, включала відповідальність за «одержання хабара», а наразі – за «прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», є однією з статей, у розділі XVIII Особливої частини КК України, яка неодноразово викладалася в різних редакціях. На прикладі даної статті КК України добре помітно, що ситуація з оновленням антикорупційного законодавства поки що не ґрунтується на таких складових якостях законотворчості, як наукові знання, правова культура й законодавча техніка [2].

Запобігання та протидія корупції становлять одну з найактуальніших проблем, що знаходять свій прояв у процесі реформування України. Безперечно, корупція є негативним явищем, яке вимагає посилення ролі держави щодо протидії їй.

Недосконалість правової бази, що надає можливість відчутти безкарність, призводить до того, що різного рівня службові особи, що зобов'язані забезпечувати дотримання закону – нерідко особисто допускають скоєння кримінальних правопорушень, нівелюючи тим самим законодавство України. Динамічний розвиток вищенаведених правопорушень неухильно збільшується.

Істотна шкода організації і діяльності державного апарату заподіюється корумпованим відношенням службової особи до виконання своїх посадових обов'язків. Будучи наділеними значним обсягом прав і функцій, розпоряджаючись нерідко значними матеріальними цінностями, благами та повноваженнями, службові особи своїми зловживаннями заподіюють не тільки значну матеріальну, але і моральну шкоду, яка знаходить свій прояв у дискредитації державний апарату.

На даний час, матеріальні цінності в нашому суспільстві стали більш важливими і значущими, у порівнянні з моральними.

У даній статті запропоновано розглянути необхідність криміналізації прийняття пропозиції, обіцянки або отримання неправомірної вигоди службовою особою, «соціальну обумовленість криміналізації прийняття пропозиції, обіцянки або отримання неправомірної вигоди службовою

особою, здійснено аналіз ступеня суспільної небезпеки прийняття пропозиції, обіцянки або отримання неправомірної вигоди службовою особою, розглянуто дієві механізми, запропоновані та створені державою, які спрямовані на запобігання скоєння корупційних кримінальних правопорушень в Україні.

Ключові слова: криміналізація, соціальна обумовленість криміналізації, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службової особи.

Shershak-Hukova A. Social conditionality of criminalization of acceptance of an offer, promise or receipt of illegal benefit by an official person.

For a long time, corruption has remained one of Ukraine's biggest and most pressing problems and has been a topic of constant debate and debate for both the Ukrainian and international communities.

Bribery, or the new version of the concept of "illegal gain" can be unequivocally attributed to the oldest forms of corruption, the origins of which are the traditions of giving material goods, which are intended to encourage action or inaction, providing a certain type of service or refusal to provide such services, which were formed in ancient times.

To outline the main directions of overcoming corruption, our state has ratified a number of international legal acts and received recommendations from international organizations (Group of States against Corruption (GRECO), Organization for Economic Co-operation and Development (OECD, etc.). criminal liability for a special entity, as well as the establishment of criminal liability not only for obtaining illegal benefits, but also for accepting his proposal or promise, which is considered complete at the beginning of a socially dangerous act.

The situation with the perception of corruption in Ukraine has significantly deteriorated. According to the Corruption Perceptions Index (CPI) published in 2021, Ukraine has downgraded from 33 to 32 points over the year. The index is rated from 0 (very high level of corruption) to 100 (extremely low level of corruption). It is published annually by the international anti-corruption organization Transparency International (TI).

Thus, Ukraine took 122nd place in the ranking for 2021, which it shared with the African Eswatini (Swaziland). It should be noted that last year our country ranked 117th in the ranking, which represents 180 countries. [1].

St. 368 of the current Criminal Code of Ukraine (hereinafter - the Criminal Code), at the time of its adoption, included liability for "bribery", and now - for "accepting an offer, promise or receiving an improper benefit by an official", is one of the articles in Chapter XVIII of the Special part of the Criminal Code of Ukraine, which has been repeatedly pre-

sented in different editions. On the example of this article of the Criminal Code of Ukraine, it is clear that the situation with the update of anti-corruption legislation is not yet based on such components of quality lawmaking as scientific knowledge, legal culture and legislative technique.

Preventing and combating corruption is one of the most pressing issues in the process of reforming Ukraine. Undoubtedly, corruption is a negative phenomenon that requires strengthening the role of the state in combating it.

The imperfection of the legal framework, which makes it possible to feel impunity, leads to the fact that at various levels of officials who are obliged to ensure compliance with the law - often personally commit criminal offenses, thus leveling the legislation of Ukraine. The dynamic development of the above offenses is steadily increasing.

Significant damage to the organization and activities of the state apparatus is caused by the corrupt attitude of an official to the performance of his official duties. Being endowed with a significant amount of rights and functions, often disposing of significant material values, benefits and powers, officials by their abuse cause not only significant material but also moral damage, which is manifested in the discrediting of the state apparatus.

At present, material values in our society have become more important and significant than moral ones.

In this article it is offered to consider necessity of criminalization of acceptance of the offer, promise or reception of illegal benefit by the official, «social conditionality of criminalization of acceptance of the offer, promise or reception of illegal benefit by the official, the analysis of degree of public danger effective mechanisms proposed and created by the state, which are aimed at preventing the commission of corruption offenses in Ukraine.

The purpose of the article is to summarize the results of research on the existence of reasonable social preconditions and legal grounds for criminalization of a criminal offense - acceptance of an offer, promise or illegal benefit of an official and formulation of personal, author's position on the expediency of criminal law. St. 368 of the Criminal Code of Ukraine - acceptance of an offer, promise or receipt of illegal benefit by an official.

Key words: criminalization, social conditionality of criminalization, acceptance of an offer, promise or receipt of illegal benefit of an official.

Постановка проблеми:

Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою – є одним із найзагрозливіших соціальних проявів корупції.

Слід зауважити, що хоча корупційні правопорушення не мають за своїм виявом такої яскраво

відображеної та безумовної шкоди, як, наприклад, кримінальні правопорушення скоєні проти життя і здоров'я (зокрема, вбивство, нанесення тілесних ушкоджень, тощо) чи статевої свободи (зґвалтування), а тому небезпечність корупційних кримінальних правопорушень не є настільки безсумнівною.

Питання соціальної обумовленості криміналізації (кримінально-правової заборони) за кримінальні правопорушення, щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, наразі є досить обговорюваною темою з метою проведення розгляду та аналізу наукових розробок у доктрині кримінального права, внаслідок появи суспільних потреб, направлених на запобігання цьому явищу з огляду на реальність та об'єктивність соціальних ризиків у державі.

Стан опрацювання. Вивченням питання соціальної обумовленості криміналізації прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди на основі аналізу, висловлених ними позицій, пропонується авторський підхід до соціальної обумовленості криміналізації прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди.

Метою статті є узагальнення результатів досліджень, щодо наявності обґрунтованих соціальних передумов та правових підстав для криміналізації кримінального правопорушення - прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою та формулювання особистої, авторської позиції щодо доцільності існування кримінально - правових норм, за скоєння кримінального правопорушення передбаченого ст.368 КК України - прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Виклад основного матеріалу.

Соціальна обумовленість необхідності запровадження кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, вказує на потребу криміналізувати конкретний вид діяльності, ідентифікувати його як злочинний, неправомірний та протиправний, та справедливо встановити міру державного покарання у разі його вчинення.

Тобто, щодо соціальної обумовленості відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, доцільно звернути увагу на ті соціальні ризики, які обумовлює таке кримінальне правопорушення.

Ф.Х. Найт з цього приводу слушно зазначає, що соціальний ризик або небезпека є невизначеністю, яку можна виміряти [3, с.359].

О.П. Денєга в своїх наукових дослідженнях приходить до цілком обґрунтованого висновку, що усвідомлення більшістю представників су-

спільства руйнівного впливу корупції на суспільні блага, а також потреба суспільства у самозбереженні зумовлюють необхідність визнання на теоретичному рівні негативного впливу вказаних факторів на суспільні відносини (як відокремленого явища), що суміщається з практичною діяльністю до визначених випадків корупції (коли особи є суб'єктами, в інтересах яких вчиняються певні діяння) [4, с.194].

О.Ю. Бусол в своїх напрацюваннях зазначає, що, оскільки у корупційних зв'язках зацікавлені не тільки особи, уповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування та прирівняні до них особи, а й пересічні громадяни, важливим елементом є «підтримка й заохочення громадян до активної протидії таким злочинам. Соціальні ризики від кримінальних правопорушень за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, включають в себе комплексні наслідки, оскільки повністю нівелюють систему публічного управління, в той же час, засвідчують наявність, корумпованої системи прийняття управлінських рішень, виконання суспільно важливих завдань за певну, в тому числі і матеріальну винагороду, а тому безпосередньо формують основу для такої неправомірної системи. [5, с.470].

Враховуючи, що це діяння має протиправний кримінальний характер і не може характеризуватися як легітимний прояв реалізації державно-владних або публічно-управлінських функцій. Всі ці фактори і обставини формують стійке уявлення в суспільстві, що вирішення будь-яких питань, які належать до компетенції посадових та/або службових осіб публічного та приватного права, залежить від чинників, які не співвідносяться із закріпленими на законодавчому рівні вимогами та умовами виконання вказаними особами своїх повноважень та обов'язків.

Соціальна обумовленість криміналізації прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди окреслюється такими основними елементами:

1) Значні обсяги матеріальних збитків, що завдаються державному та місцевому бюджету корупційними злочинами

2) Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, визначає ухвалення відповідною особою рішень, а саме, щодо виконання основних функцій держави, які суперечать інтересам громади, суспільства тощо.

3) Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою має негативні наслідки. Дії або бездіяльність службової особи в обмін на отримання неправомірної вигоди призводить до прийняття/ не прийняття рішень, управлінських функцій, розпорядчих дій, спрямованих на заміну належних проявів

господарської діяльності, та створюють проти-правні юридичні наслідки.

4) Наявність об'єктивних чинників та факторів зовнішнього середовища, які мають вплив на необхідність криміналізації нових видів злочинної корупційної діяльності. Зокрема, йдеться про інтеграційні процеси та глобалізацію ринків. Україна, ухваливши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, взяла на себе низку зобов'язань щодо підвищення стабільності системи публічного управління, мінімізації можливих проявів корупції в сфері державного управління, а також створення транспарентних умов для ведення бізнесу, де закон є інструментом реального захисту прав закордонних інвесторів.

5) Існує об'єктивна нагальна потреба у класифікації видів корупційних правопорушень відповідно до сучасних умов розвитку технологій та схем організаційного впливу на ухвалення рішень у приватному та публічному управлінні.

Україна потребує докорінних змін у напрямку протидії корупції і хабарництва.

Прийняття нових антикорупційних законів стало за мету удосконалення чинного законодавства в бік посилення відповідальності за корупційні правопорушення та вироблення ефективних механізмів запобігання та протидії таким проявам. Фактично ці зміни призвели до часткового пом'якшення відповідальності за корупційні правопорушення та дещо ускладнили правозастосовчу практику. Такий стан речей, звичайно, не є прийнятним, тому законодавство з питань запобігання і протидії корупції потребує подальшого доопрацювання та вдосконалення.

Висновки.

Соціальна необхідність криміналізації кримінальних правопорушень, предметом яких є неправомірна вигода, є очевидною та об'єктивною, оскільки її негативні наслідки, прямо впливають на суспільну свідомість, а тому така протиправна діяльність осіб уповноважених на виконання

функцій держави або на яких покладені відповідні функції, обов'язки та повноваження, знижують рівень суспільної довіри до органів державної влади в цілому.

Висновки суспільства, про те, що пропозиція, обіцянка або одержання неправомірної вигоди службовій особі/посадовій особі, прийняття службовою/посадовою особою, в інтересах того, хто звернувся з відповідним запитом, рішення, або ж навпаки - обіцянка або одержання неправомірної вигоди службовій особі/посадовій особі, надасть можливість оперативно, швидко зупинити певну дію/бездіяльність службової/посадової особи.

Соціальна необхідність у криміналізації нових складів корупційних кримінальних правопорушень пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, знаходить своє відображення в необхідності конкретизувати та уточнити існуючі склади корупційних правопорушень, з метою правильної кваліфікації корупційної протиправної діяльності, та недопущення уникнення відповідальності службових осіб за скоєння корупційного правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Індекс сприйняття корупції у світі – 2021: веб – сайт.URL (<https://cpi.ti-ukraine.org/>) .
2. Кримінальний Кодекс України 05.04.2001 року веб – сайт URL (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>).
3. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль / пер. с англ. М.Я. Каждана. М.: Дело, 2003. 359 с.
4. Денег О.П. Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 194 с
5. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис.... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 470 с.